

УДК 796:316.61:159.933.2+94:796.034.2

*Бояринцев Олег,
викладач Глухівського
національного університету
імені Олександра Довженка*

ГРОМАДСЬКІ СПОРТИВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

У статті аналізується роль спортивно-масової роботи у формуванні здорового способу життя особистості, зокрема, молоді; підкреслюється значення діяльності громадських спортивних організацій у патріотичному вихованні молоді; розглядаються суперечності їх функціонування та засоби щодо поліпшення роботи.

Ключові слова: людина, молодь, спорт, культура, виховання, патріотизм.

В статье анализируется роль спортивно-массовой работы в формировании здорового образа жизни личности, в частности, молодежи; подчеркивается значение деятельности общественных спортивных организаций в патриотическом воспитании молодежи; рассматриваются противоречия их функционирования и средства по улучшению работы.

Ключевые слова: человек, молодежь, спорт, культура, воспитание, патриотизм.

The role of mass sports work in the formation of a healthy way of life of the individual, particularly young people was analyzed; the importance of community sport organizations in the patriotic education of youth as emphasized; contradictions of their operation and means for improvement were considered.

Keywords: human, youth, sport, culture, education, patriotism.

Важливу роль у патріотичному вихованні учнівської та студентської молоді відіграють молодіжні *спортивні організації*. Як зазначає В. Лукашук, спорт має значний потенціал для комплексного впливу на особистість, дозволяє свідомо, цілеспрямовано та ефективно впливати на різні фізичні, психічні духовні якості та здібності людини. Спорт є унікальним соціальним інститутом, перетворюючи можливості якого перевершують можливості багатьох інших інститутів. Це обумовлено такими чинниками: поєднання якісних характеристик праці, мистецтва, культури, професії; величезний запас документованих життєвих ситуацій і біографій конкретних людей, які є прикладами переможного протистояння сили духу сукупної потужності суперників, несприятливому збігу обставин, трагічним подіям; відповідність глибинним потребам людини у всіляких формах психічної ідентифікації (від героїчної до національної). У основі духовного перетворення індивіда в межах спорту лежить взаємодія психічних процесів: емоційного переживання драматизму реальної долі конкретного героя; контекстного усвідомлення невідповідностей у власній долі; формування вольової установки на втілення парадигми належної поведінки в житті [5, с. 195–196].

Означені можливості впливу спорту на формування особистості мають бути використанні у справі патріотичного виховання молоді. Адже спорт у сучасному суспільстві є вагомим чинником формування національної ідентичності, гордості за свою країну та її видатних представників.

Подібне значення спорту простежується починаючи з кінця XIX–початку XX століття. Як зазначає С. Абдулкаримов, в умовах бурхливого розвитку капіталістичної економіки, політичного переділу світу і трансформації династичних імперій у національні держави спорт стає транслятором національних ідей – через спорт активно пропагуються ідеї національної солідарності, єдності та об'єднання нації. В цей період багато спортивних організацій в Європі стають ядром майбутніх національних рухів та організацій. З'являються численні гімнастичні товариства, клуби фехтування та гольф-клуби, перші об'єднання альпіністів і любителів греблі, парусного та інших видів спорту. Саме на цей період припадає активна діяльність національних гімнастичних об'єднань у Німеччині, Франції, Швейцарії, Швеції, Данії, Австро-Угорщині та інших країнах, що стали передвісниками спортивного націоналізму в Західній Європі. На рубежі XIX–XX століть

у країнах Східної Європи – Чехії, Словенії, Польщі, Хорватії, Болгарії – з’являються патріотичні рухи спортивних об’єднань “Сокіл”, які консолідували слов’янські народи в боротьбі за створення національних незалежних держав [1, с. 89].

Аналізуючи перетворення спорту в першій половині ХХ ст., В. Лукашук вказує на суттєву зміну відношення до нього з боку державних установ і засобів масової інформації. Спортивні успіхи починають розглядатися в ролі показника національного престижу. Трансляції спортивних подій, особливо з появою телебачення, стають ефективним засобом виховання національної гордості. Чемпіон, рекордсмен, олімпієць стають складовими національного надбання [5, с. 139–141].

Перетворення спорту на загальнонаціональний пріоритет у багатьох західних країнах вчені пов’язують з активним процесом створення національних держав у період модерну, що викликав необхідність організації спільноти всередині держави та її згуртування навколо ідеї нації. Спорт виявився саме тим механізмом, який сприяв досягненню зазначених цілей. Створення спортивних команд і їх боротьба на локальному, регіональному та міжнародному рівнях сприяло трансформації та моделюванню особистого і світового простору, в тому числі щодо національних категорій та включення цих категорій у загальноприйняті уявлення й практики. Малоосвічені громадяни держави, байдужі до політичної преси та національної літератури, стають причетними до національного наративу, можуть включитися в національні дискурси завдяки емоційно насиченим спортивним видовищам, спортивним святкам і “ритуалам” [5, с. 63–64].

Таким чином, з самого початку становлення сучасних націй виховання справжніх патріотів своєї країни було міцно пов’язане з діяльністю різноманітних спортивних організацій, чільне місце серед яких посідали саме молодіжні спілки. Подібне значення зберігається за ними і в умовах сучасного українського суспільства.

Як відзначає О. Міщенко, національно-патріотичне виховання заходами фізичної культури, спираючись на мотивацію та ідеали особистості, формує дієве соціально-культурне середовище, яке виховує звички здорового способу життя, наслідування позитивного досвіду найбільш впливових особистостей, почуття гордості за їх досягнення. У творчому поєднанні з іншими напрямками виховання фізична культура стає суттєвою часткою загальних переконань особистості, її національної свідомості та патріотичного спрямування діяльності. При цьому підкреслюється необхідність розвитку неформального середо-

вища – формування та участі у діяльності різноманітних громадських об'єднань фізкультурно-спортивного спрямування, вдосконалення їх взаємодії з навчальними закладами, що значно вдосконалив всю систему національно-патріотичного виховання, зокрема засобами фізичної культури [6].

Між тим, перед молодіжними громадськими організаціями, що ставлять за мету розвиток молодіжного спорту, в умовах сучасного українського суспільства постає низка перешкод, подолання яких має підвищити ефективність патріотичного виховання молоді засобами фізичної культури та спорту.

Серед основних причин пасивного відношення до спорту О. Кириленко цілком справедливо називає соціально-економічні чинники, що визначають рівень і якість життя населення України: дефіцит коштів, відсутність вільного часу, часті хвороби, незадовільний стан здоров'я. Разом з цим існує й низка негативних чинників неефективності системи фізичного виховання та спорту, а також інших інститутів, що взаємодіють з даною системою: висока вартість послуг у спортивних закладах; недостатня кількість спортивних закладів; низький рівень благоустрою та комфортності існуючих спортивних центрів; недостатній рівень розвитку індивідуальної культури здоров'я та фізичної культури. Останнє є результатом недостатньої ефективності сфери фізичного виховання дітей і молоді, а також того, що в українському суспільстві не отримала належного розвитку культура здорового способу життя та спорту [4, с. 182].

Обмеження можливостей фізичної культури та спорту у справі фізичного та духовного оздоровлення української нації пов'язується в першу чергу із залишковим принципом фінансування сфери фізкультури і спорту. З розпадом СРСР припинила існування відомчо-територіальна модель фізкультурно-спортивного руху, що працювала в умовах старої системи доволі ефективно. Спортивні організації втратили велику частину фінансування з держбюджету, позабюджетних джерел і практично всі засоби з профспілкового бюджету, в результаті чого відбулися негативні зміни у фізкультурно-оздоровчій і спортивній роботі за місцем проживання, у навчальних закладах, у трудових і виробничих колективах. Починаючи з 1991 р. владно заявила про себе тенденція скорочення мережі фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд. Під приводом економічної недоцільності підприємства й організації відмовляються від спортивних і оздоровчих об'єктів, закривають, продають, передають їх іншим власникам чи використовують

не за призначенням. Багаторазове підвищення вартості фізкультурних і спортивних послуг зробило недоступними установи фізичної культури і спорту, туризму і відпочинку для більшості трудящих. В останні десятиліття в країні практично не велась пропаганда здорового способу життя та цінностей фізичної культури і спорту. Здоровий спосіб життя людей не набув моральної цінності та міри як одного з напрямків державної політики і виховної функції громадських організацій, професійних і творчих союзів, засобів масової інформації, особливо телебачення [5, с. 203–204].

Окрім зазначених перешкод, діяльність молодіжних громадських організацій з виховання патріотизму на спортивних досягненнях має враховувати конфліктогенний потенціал спортивних змагань і попереджувати прояви ворожнечі, шовінізму, ксенофобії та расизму, що інколи виникають на цьому ґрунті. Так, В. Лукашук, аналізуючи зв'язок сучасного спорту та соціальних конфліктів, звертає увагу на роль ідентифікації з протилежними групами у створенні сприятливих умов для потенційного конфлікту, оскільки почуття приналежності до однієї з груп може у певній ситуації перерости в етноцентризм (шовінізм). Спортсмени та глядачі замість гуманної спортивної ідеології часто орієнтуються на національні стереотипи, що сформовані історичними, культурними, політичними і соціальними чинниками. Зокрема, це стосується виконання гімну, демонстрації прапора та іншої національної символіки. Прагнення до національного успіху та переваги сприяє підсиленню групової ідентифікації і пролонгації розколу серед глядачів та команд, що підвищує вірогідність групового конфлікту [5, с. 190–191].

Узагальнюючи сучасні погляди на спорт як соціокультурний феномен, С. Бацунов виокремлює низку його негативних наслідків. Зокрема, сучасний спорт завдає шкоди співпраці, формує порочне розділення людей на переможців і тих, що програли, приводить до розвитку багатьох негативних якостей особи, наприклад, егоїзм, агресивність, заздрість, породжує прагнення перемогти за всяку ціну, навіть за рахунок здоров'я, порушення етичних норм і т. д. Спортивні поєдинки породжують націоналізм і шовінізм, служать проявом “агресивних інстинктів індивіда”, свідчать про “патологію особи”, спортсмен виступає як слухняне знаряддя маніпуляції, знаходиться в стані “відчуження” і т. д. [2, с. 74].

Звідси перед молодіжними спортивними організаціями постає необхідність роботи з формування відповідної культури, моральних

принципів, цінностей, що також має підвищити якість патріотичного виховання молоді.

До чинників, що сприяють патріотичному вихованню молоді, також можна віднести діяльність видатних спортсменів. О. Міщенко, зокрема, пропонує виходити з якостей особистостей провідних спортсменів і діячів фізичної культури та спорту, які найбільш ефективно просувають сформовану мотивацію до ідеалу як носії національних цінностей та культурних норм. Можна розмежувати п'ять категорій таких людей, що ґрунтовно уособлюють усі риси ідеалу, привабливого для наслідування підлітками: особистості з високим рівнем досягнень у самовихованні та самовдосконаленні; особистості з загально визнаними соціально значущими звершеннями; особистості-переможці, які яскраво демонструють перевагу своєї Батьківщини; особистості, які мають свої національні школи фізичної культури; особистості-герої нації, які уособлюють найкращі риси, високо оцінені своєю нацією [6, с. 200]. На жаль, сьгодні подібне майже не практикується.

Держава і громадянське суспільство, молодіжні організації та їх лідери, вся прогресивна громадськість мають "бити на сполох". Адже спорт – це не тільки фізичне, але й духовне здоров'я нації, її здоровий дух, який окрилює, збуджує активність, творчість, самовіддачу.

Література:

1. *Абдулкаримов С. А.* Спорт и культурная идентичность в обществе: история и современность / С. А. Абдулкаримов // Этническое обозрение. – 1994. – № 5.

2. *Бацунов С.* Спорт як соціокультурний феномен : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філос. наук. : спец. 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Запоріжжя, 2012. – 22 с.

3. *Булатов М.* Філософський словник / М. Булатов. – К. : Стило, 2009.

4. *Кириленко О. П.* Фінанси : навч. посіб. / О. П. Кириленко. – Тернопіль : Економічна думка, 1998. – 163 с.

5. *Лукащук В. И.* Функции спорта как социального института / В. И. Лукащук // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. праць. – Харків : Видавничий центр Харківського національного ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 2004. – 465 с.

6. Український спорт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/287.htm>. – Назва з екрана.